

Interviu

Raimondą Kuodį, Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorių, kalbina Teresė Staniulytė

Valstybei laikas nustoti švaistyti pinigus

„Valdžia, kuri žadėjo įteisinti sąnaudų ir naudos analizę kaip priemonę nuo korupcijos ir bukų sprendimų, kažkodėl šį pažadą pamiršo. Todėl ir važinėja po pasaulį su tokiomis ekonominiu požiūriu keistomis idėjomis kaip gugenheimai ir reil baltikos.“

► JUDITOS GRIGELYTĖS NUOTR.

rins. Kaip turėtų pasikeisti daugiabučių renovavimo tvarka, kad nemokūs gyventojai nebūtų apkraunami ilgalaikiais finansiniais įsipareigojimais?

Pagal mano siūlomą schemą gyventojams nereiktų imti jokių paskolų, būstus renovuoti valstybinis renovavimo fondas, jam atitektų pajamos iš sutauptos energijos. Gyventojai mokėtų už tiek pat ar, tarkime, 10% mažiau kilovatvalandžių, kaip ir prieš renovavimą, bet gautų

jaukesnį būstą, kurio ir vertė būtų didesnė.

Taip išvengtume problemos, kad daugelis žmonių neturi pas

katų savanoriškai renovuoti būstus: vieni jaučiasi per seni, kiti gauna kompensacijas už šildymą, treči bijo imti paskolą. Bet valstybė negali kasmet švaistyti šimtų milijonų nereikalingamųjų importui – šie pinigai turėtų likti Lietuvoje ir didinti paklausą, kurti darbo vietas.

Be to, nelogiška svarstyti apie didžiules investicijas į šilumos ūkį, kaip tai daroma, pavyzdžiui, Vilniuje, prieš tai neužkišus skylių daugiabučiuose. Renovavimas padėtų sutaupyti 2-3 teravatvalandes šilumos kasmet. Tai – nemaži pinigai.

► Premjeras ramina, kad kitąmet nebus keičiama mokesčių sistema, išskyrus kai kuriuos techninius ir procedūrinius pataisymus. Ar pavyks sumažinti didžiulį deficitą mažinant išlaidas, bet nedidinant pajamų, tikintis jų tik iš ekonomikos augimo?

Kur kas geresnis už mokesčių didinimą biudžeto pajamų šaltinis yra šešėlinė ekonomika. Lietuvoje vadinamosios „mėšrosios pajamos“, t. y. statistikų sunkiai paaiškinamos žmonių pajamos, paprastai sudaro apie 20-30 mlrd. litų ir jos, mano skaičiavimais, apmokestinamos 1-2% faktiniu pajamų mokesčio tarifu. Priešingai, jei dirbate pagal normalią darbo sutartį, mokate 15% pajamų mokesčių, 6% sveikatos draudimo mokesčių ir „Sodrai“ 34% nuo savo algos „ant popieriaus“.

Antras mano seniai siūlomas šaltinis – kontrabanda, nors lenkų pareigūnai ir pyksta, kai taip įvardiju be PVM į Lietuvą patenkančią mėsą ar daržoves. Kol kas valdžia tole-

ruoja šiuos srautus, kurie dažniausiai nėra apmokestinami PVM, nors nuo to nukentčia mūsų ūkininkai, kurie turi mokėti didelį 21% PVM. Pavyzdžiui, oficialiai Lietuvoje pagaminama ar iš kitų šalių įsivežama vos ne perpus mažiau kiaulienos nei suvartoja Lietuvos gyventojai. Normali apskaita ir kasos aparatai turguose, kur prekiauja daugiausia verslo liudijimus įsigiję asmenys, būtų sprendimas, kuris sugriautų kontrabandos schemą, iš kurios, anot valdžios, didžiąją dalį naudos gauna 30 grupuočių, kontroliuojančių turgus.

Ką gi daro valdžia? Požiūris kol kas nebuvo labai rimtas. Anot Vyriausybės kanclerio Deivido Matulionio, galbūt galima būtų rengti loteriją tarp tų, kurie savanoriškai įsigyja kasos aparatus. Pavyzdžiui, kas kelinta išduota sąskaita galėtų dalyvauti loterijoje kaip tam tikras loterijos bilietas ir ką nors laimėti...

Trečia, siūlau nebrangią, bet galimai veiksmingą priemonę, stabdančią akcizinių prekių kontrabandą. Reiktų pradėti didelėmis baudomis bausinti ir tuos, kurie perka cigarečių ar alkoholio be lietuviškų banderolių ar benzino iš „kanistrų“. Tai sukurtų didesnę informacijos asimetriją tarp iš po skverno parduodančiojo ir perkančiojo.

► Valstybės finansus kitąmet gelbės sumažintos socialinės išmokos – kol kas tai drąsiausiai įgarsinta intervencija į žmonių kišenę. Ar tuo keliu einama?

Didžioji dalis bendrojo biudžeto deficito ir turi būti socialinio draudimo ir socialinės paramos sistemoje, nes ji rūpinasi labiausiai nuskriaustais ir mažiausias pajamas turinčiais žmonėmis. Tačiau dažnai viešai girdime, kad „Sodra“ bankrutuoja, nes turi kelių milijardų litų deficitą. Kad tokios šnekos ar net džiūgavimai baigtųsi, reiktų „Sodros“ biudžetą integruoti į bendrąjį šalies biudžetą.

Socialinių išmokų mažinimas gana rimtai kenkia ekonomikai, nes jas gaunantieji paprastai išleidžia kiekvieną tos nedidelės paramos litą ir ne importuojamoms prabangos prekėms pirkti. Todėl ekonomistai rekomenduoja tokių krizių laikotarpiu, pavyzdžiui, pratęsti bedarbio pašalpų mokėjimą.

Kas dėl motinystės pašalpų, kurios lėmė didelę dalį „Sodros“ biudžeto deficito, tai tą sistemą diskreditavo valdžios kvailumo lemtas piktnaudžiavimas, kurį galima buvo lengvai progno-

zuoti. Jei motinystės išmoka apskaičiuojama nuo pajamų, gautų laikotarpiu, kai motina jau žino, kad susilauks vaiko, tai ji mėgins dirbtinai pasididinti atlyginimą. Vidutinė motinystės išmoka yra apie 50% didesnė už vidutinį moterų atlyginimą Lietuvoje. Tai reiškia, kad arba pastaruoju metu neproporcingai daug gimdė aukštesnes pajamas gaunančios moterys, arba maždaug toks buvo piktnaudžiavimo mastas. Manau, kad antras variantas tikėtinesnis.

► Kokias priemones valstybės finansams stabilizuoti primygtinai siūlytumėte atlikti nedelsiant?

Geriausia tiesiog nustoti švaistyti pinigus. Pavyzdžiui, anot finansų ministrės, kitų metų biudžete atsidurs beveik 200 mln. litų subsidija keleiviams vežti geležinkeliais. Atlikęs sąnaudų ir naudos analizę, parodyčiau, kad gyventojai vertina šią paslaugą 150 mln. litų mažiau, nei kainuoja ją teikti. Deja, valdžia, kuri žadėjo įteisinti sąnaudų ir naudos analizę kaip priemonę nuo korupcijos ir bukų sprendimų, kažkodėl šį pažadą pamiršo. Todėl ir važinėja po pasaulį su tokiomis ekonominiu požiūriu keistomis idėjomis kaip gugenheimai ir reil baltikos...

Be to, reikia rimtos „Sodros“ reformos, kuri teigiama linkme pakeistų paskatas mokėti socialinio draudimo mokesčius. Sąmoningai pavartojau sąvoką „mokestis“, o ne „įmoka“, nes ryšys tarp socialinio draudimo įmokų ir būsimosios pensijos dydžio yra labai silpnas. O tautiečiai nelabai nori mokesčius mokėti, švelniai tariant. Todėl ir siūlau Lietuvoje įgyvendinti asmeninių sąskaitų „Sodroje“ sistemą, kuri mokesčių paverttų draudimo įmoka, ir tie pinigai būtų kiekvieno gyventojo matomi kaip ir jo pinigai banko sąskaitoje. Valdžia mokėtų netgi palūkanas, kurios priklausytų nuo darbo našumo ir dirbančių žmonių skaičiaus dinamikos mūsų ekonomikoje. „Sodros“ pensijos perskirstomąją dalį – bazinę pensiją – tada galėtume mokėti iš bendrųjų mokesčių pajamų.

Tokia sistema išspręstų ir pensinio amžiaus didinimo problemą – žmonės savanoriškai stengtųsi likti darbo rinkoje ilgiau, nes taip sukauptų didesnę pensiją. Jie galėtų netgi išeiti į pensiją ir grįžti iš jos kada norėtų. Nekalbėtume ir apie didelį darbo jėgos apmokestinimą, nes socialinio draudimo „mokesčio“ tiesiog nebeliktų.

Vž info

RAIMONDAS KUODIS, Lietuvos banko Ekonomikos departamento direktorius

► **1989–1994 M.** Vilniaus universiteto Ekonomikos ir finansų fakultetas, ekonominės kibernetikos specialybė

► **1993–1994 M.** Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, tarptautinių santykių ir politologijos specialybė

► **1997–2001 M.** doktorantūra Vilniaus universitete (Ekonomikos fakulteto Teorinės ekonomikos katedroje)

► **2002 M.** apginta daktaro disertacija, socialiniai mokslai, ekonomika

► **1995–1996 M.** Ekonomikos ministerijos vyresnysis ekonomistas

► **1996–1997 M.** Lietuvos banko Makroekonomikos ir prognozavimo skyriaus viršininko pavaduotojas

► **1998–1999 M.** Lietuvos banko Makroekonomikos ir prognozavimo skyriaus viršininkas

► **1999–2000 M.** Lietuvos banko Pinigų politikos departamento direktoriaus pavaduotojas, Ekonominių tyrimų centro viršininkas

► **NUO 2000 m.** iki šiol Lietuvos banko Pinigų politikos departamento (nuo 2005 m. – Ekonomikos departamentas) direktorius.

Logika reikalauja pradėti renovavimą nuo labiausiai skylėtų pastatų. Viešojo sektoriaus objektai nėra patys skylėčiausi, o tie jau renovuoti būstai tai pat paprastai yra palyginti geros būklės energetiniu požiūriu. Bet kuriuo atveju kalbėti apie masinę renovavimą negalime, nors būtent masinio projekto ir reikia ekonomikai gaivinti.

Valdžios sprendimams yra alternatyvių siūlymų, kuriuos ji įprastai praleidžia negirdomis, nors dažnas patarimas iš šalies yra racialesnis nei Vyriausybės kurpiamas. Kad ir Raimondo Kuodžio siūlymai dėl „Sodros“, būstų renovavimo ar biudžeto pajamų, apie tai jis dėsto interviu „Verslo žinioms“.

► Pastaruoju metu matome, kokios desperatiškos Vyriausybės pastangos rasti priemonių biudžeto deficitui sumažinti. Ar įžvelgiate racionalių Vyriausybės ketinimų, siūlymų, sprendimų sprendžiant šią valstybės bėdą?

Yra keli skirtingi būdai mažinti biudžeto deficitą. Valdžia iš pradžių bandė išlaikyti biudžetinių perkamąją galią, bet šis paklausos skatinimo būdas yra neefektyvus – 20–25% gautų algų dėl ateities išsigančią biudžetiniškai bandė sutaupyti. Ši pinigų dalis nusėdo bankuose, kurie neduoda paskolų, ir taip jos skatinamasis poveikis baigėsi. Todėl vėliau jau teko rinktis išlaidų karpymo būdą, kuris neišvengiamai mažina paklausą ekonomikoje, kartu ir privačias

investicijas, o jos nukrito iki visiško dugno.

Išlaidų karpymas stabilizuos biudžetą ties labai nedideliu lygiu. Mano skaičiavimais, jeigu visiškai nustotume mokėti atlyginimus biudžetiniškams, dar išliktų kelių milijardų biudžeto deficitas.

Kaip alternatyvą seniai siūlau protingų valdžios investicijų kelią, pavyzdžiui, į renovavimą, kuris sukurtų keliasdešimt tūkstančių darbo vietų. Valdžia tik laikinai investuotų vieną kitą milijardą litų, o po to sąskaitą apmokėtų „Gazprom“. Tai smarkiai pagyvintų ekonomiką ir galiausiai stabilizuotų biudžetą bei valstybės skolas ir BVP santykį. Bet kol kas valdžia įsikibusi į seną, neveikiančią renovavimo schemą ir laukia stebuklo. Jos manymu, mokesčių lengvatos renovuotų butų savininkams gali pakeisti padėties. Bet pensininkams ar bedarbiams, kurie nemoka jokių mokesčių, nuo tų lengvatų bus nei šilta, nei šalta.

► Būstų renovavimą minite kaip vieną iš pagrindinių ekonomikos variklių. Tačiau juda tik viešojo sektoriaus objektų renovavimas, o jis vienas pats padėties nepage-